

УДК 378.22.091.3:004

О. ГАВРИЛЕНКО

Кіровоградський національний технічний університет

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ЗАСТОСУВАННЯМ ІКТ

У статті виділено та обґрунтовано зміст стратегій формування мотивації майбутніх учителів іноземних мов до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

Ключові слова: стратегія, мотивація, розвиток, інформаційно-комунікаційні технології, майбутній учитель, професійна діяльність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) набули широкого використання в усіх сферах життя. Це продиктовано їх високою технологічністю, гнучкістю, швидкістю, доступністю, низкою багатоаспектних можливостей.

Використання ІКТ у професійній діяльності вчителя іноземних мов передбачає наявність ґрунтовних знань щодо психолого-педагогічних, дидактичних, методичних, ергономічних можливостей зазначених технологій, глибокої підготовки фахівців у цьому напрямку. Необхідність пошуку інформації для здійснення своєї навчальної діяльності, безумовно, мотивує майбутнього вчителя до роботи в Інтернеті, локальних інформаційних мережах, світових науково-освітніх мережах, до використання електронних довідників та словників. Така робота сприяє формуванню позитивної мотивації до застосування ІКТ, але не є достатньою для професійної вчительської, викладацької діяльності. Вона передбачає вмотивоване, цілеспрямоване, доцільне та ефективне використання комунікаційних ресурсів (комп'ютерну техніку, мережеві сервери, проєкційні пристрої, мультимедійні проєктори, сенсорні дошки), програмного забезпечення (системного, навчально-виховного призначення тощо), психолого-педагогічних та методичних можливостей ІКТ, для досягнення навчальних цілей. Спо-

соби формування позитивної налаштованості майбутнього вчителя іноземних мов до свідомого застосування ІКТ у професійній діяльності визначаються специфікою профільного навчання, з одного боку, і з можливостями ІКТ у навчанні іноземних мов – з іншого. Формування такої налаштованості є складним та багатограним процесом.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить про значну увагу з боку науковців до питань формування мотивації. У психології її широко розглядали С. Л. Рубінштейн, О. А. Леонт'єв, Л. І. Божович, Г. С. Костюк, П. М. Якобсон, Є. П. Ільїн, Ю. З. Гільбух та інші.

Мотиваційну сторону навчальної діяльності студентів досліджували Т. Д. Дубовицкая, Н. Ф. Токар, М. М. Лапки, Н. В. Яковлева, особистісні особливості вчителів та студентів – В. С. Мерлін, Н. С. Лейтес, В. А. Кан-Калик.

Навчальну мотивацію розглядали А. К. Маркова, Ю. М. Орлов, В. В. Давидов, Л. Б. Ітельсон, А. В. Петровський досліджували джерела мотивації. Т. Д. Дубовицкая, Н. Ф. Токар приділяли увагу динаміці розвитку мотивації в процесі професійної підготовки студентів та дослідженням діагностики рівня їх професійної спрямованості. О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко досліджували питання мотивації у навчанні студентів ВНЗ.

Здатність кожного індивіда до самореалізації та особистісного зростання розглядали А. Маслоу, К. Роджерсом.

Іноземні вчені Р. Гарднер, Дж. Хармер, Р. Шмідт, З. Дорней теж внесли свій вклад у розвиток теоретичних та практичних питань мотивації у навчанні.

Невирішені проблеми. Високо оцінюючи внесок учених у розвиток досліджень з даного питання, слід зауважити брак практичних технологій формування мотивації майбутніх учителів іноземних мов, а саме, до застосування ІКТ у професійній діяльності.

Аналіз навчального процесу вищих педагогічних навчальних закладів, педагогічної та методичної літератури з проблем формування мотивації студентів до застосування ІКТ у практичній діяльності педагога привели до виявлення невідповідності між можливостями ІКТ, практикою підготовки до їх застосування та намірами студентів застосовувати ІКТ у своїй професійній діяльності, на практиці в школі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні змісту стратегій ефективного формування мотивації у майбутніх учителів іноземних мов до застосування ІКТ у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Для цілісного формування мотивації студентів до застосування ІКТ у професійній діяльності сам процес формування має бути системним. У таку систему звичайно входять теоретичні та практичні знання з використання ІКТ, урахування їх особливостей при організації заняття з іноземної мови, операційні навички та вміння роботи з ІКТ, розвиток рефлексивних здібностей студента, емоційність навчання. Ми наголошуємо, що всі елементи такої системи знаходяться у взаємозв'язку, взаємодії та інтеграції, і розгляд окремого елемента є умовним, що має на меті більш детальний аналіз та виокремлення найбільш ефективних механізмів впливу, стимулювання процесу формування таких елементів. Для забезпечення поступового оволодіння студентами навичками та вміннями роботи з ІКТ, розвитку потреби, бажання, інтересу, зацікавленості у застосуванні зазначених технологій ми виділили чотири стратегії використання можливостей ІКТ у професійній діяльності. Перша стосується застосування готових дидактичних засобів; друга – передбачає розробку і використання студентами часткових власних дидактичних матеріалів; третя – стосується розробки і впровадження студентами сценаріїв занять, власних локальних технологій, окремих тем; четверта – перспективна, полягає у розробці чи виборі студентами технологій навчання іноземних мов і створенні програми її реалізації. Ми розглянули особливості та динаміку формування мотивації студентів до застосування ІКТ за даними стратегіями.

Мова – це засіб вираження думки, а думка, як правило, приводиться в рух мотивом, потребою [1]. Тому важливим завданням формування мотивації в даному випадку

ку є визначення ефективності стратегій, щоб вмотивована думка майбутніх учителів іноземних мов знаходила свої способи вираження в ІКТ. Оскільки мотив – спонукання до активності у певному напрямку навчальної діяльності [2; 3; 4], то вияви вище розглянутих чотирьох стратегій ми досліджуємо з урахуванням структури мотиву, цілей та факторів – як зовнішніх, так і внутрішніх. «Розподіл» за стратегіями в даному випадку є дещо умовним, бо важко диференціювати та визначити межі такого переходу, наприклад, від потреби до інтересу, від інтересу до ставлення, до діяльності тощо. У стратегіях розроблено передумови, на основі яких у майбутніх учителів іноземних мов виникає особиста зацікавленість навчатись та навчати з застосуванням ІКТ. В них ми виділяємо види мотивації, що формуються: зовнішня та внутрішня, комунікативна, лінгвопізнавальна, інструментальна тощо.

Під поняттям комунікативна мотивація ми розуміємо бажання суб'єктів навчання спілкуватися іноземною мовою в усній та письмовій формах із використанням технічних засобів навчання, і зокрема, ІКТ.

Лінгвопізнавальну мотивацію ми розглядаємо як позитивне ставлення до самої мови, до оволодіння мовним матеріалом різними засобами, а інструментальна мотивація лежить у основі позитивного сприймання ІКТ, бажання використовувати її у своїй професійній діяльності.

Реалізація стратегій передбачає формування системи мотивів, які включають потреби, інтерес, позитивне ставлення до використання ІКТ, установки до дій, цілі використання ІКТ майбутніми вчителями іноземних мов у професійній діяльності.

Реалізацію першої стратегії формування мотивації до використання ІКТ у навчанні іноземних мов ми вбачаємо у наступному. Будь-яка діяльність починається з потреби. Стратегія передбачає формування потреб як спрямованості активності майбутнього вчителя на використання ІКТ у своїй діяльності, та які складають передумови професійної діяльності з застосуванням зазначених технологій.

Запропонована нами стратегія спрямована на формування близької мотивації, що виражається у виконанні певних завдань, студент не виходить за їх межі. Мотиви мають функції стимулювання та сенсоутворення. Стимулювання здійснюється у напрямку потенційної спрямованості студента на використання ІКТ у професійній діяльності, що виражається у прагненні застосовувати ІКТ. У студента формуються уявлення й усвідомлення ефективності використання ІКТ у навчанні іноземних мов, утверджується бачення потенційних можливостей використання ІКТ в перспективі, формуються уміння використовувати можливості програмних ресурсів ІКТ. Стимулювання мотивів відбувається за рахунок спеціальних завдань, що створюють проблемні ситуації. Залучення студентів до навчання за обраною технологією першої стратегії відбувається через усвідомлення змісту і місця ІКТ у навчанні іноземних мов, їх основного завдання. Створюється нове навчальне середовище для студентів, котре характеризується розширенням можливостей їх пізнавальної діяльності, зокрема виникають ефективні умови для розвитку самостійної діяльності, задоволення від самого процесу діяльності, отримання результату навчання та його оцінювання, поступово зникає чи усувається надмірна опіка викладача. Закономірно формуються нові умови для більшого вираження індивідуальної активності і відповідальності. Активність у цьому середовищі тепер виражається не лише логічно-дидактичною схемою навчання, запропонованою викладачем, а й знаннями, можливостями набутих умінь, особистісними якостями студентів. Особистісна відповідальність виступає обов'язковою складовою цього процесу і забезпечується завдяки створеному навчальному середовищу.

Розглянемо особливості реалізації другої стратегії формування мотивації студентів до застосування ІКТ. Ми вважаємо, що мотиви у цій стратегії мають вирішальну змістоутворюючу функцію. Друга стратегія надає можливість розширити базу, поле можливостей формування мотивації студентів до навчання завдяки новим видам діяльності і новим можливостям реалізації власних компетенцій, до яких входять знання, уміння і навички студентів, з одного боку, а з другого – обов'язковістю

виконання індивідуальних навчальних завдань. Ця стратегія забезпечує перехід сформованих компетенцій студента у нову якість – у практичному напрямку професійної підготовки. Сформовані за першою стратегією уявлення про можливості ІКТ у навчанні переходять в усвідомлення цих можливостей, зокрема, спочатку виникає стійке бачення можливостей, яке перетворюється на стійку мотивацію, а потім – на переконання через реалізацію уже власних дидактичних розробок.

Формування і розвиток позитивної мотивації за другою стратегією забезпечується через зростання й розширення перетворення можливостей у творчу діяльність студента через розширення знань про ІКТ, усвідомлення студентами змісту і місця ІКТ у навчальному процесі, їх основного завдання. Забезпечення творчої реалізації цілей навчання і досягнення прогнозованих результатів навчання ми передбачаємо за рахунок наповнення цієї технології продуктованими дидактичними матеріалами. Тоді пошуково-дослідницька діяльність студентів стає невід'ємною частиною процесу навчання іноземних мов. Адже продукування власних дидактичних матеріалів є творчим пошуком, синтезом та інтегруванням знань. У суб'єктів навчання виникає можливість та необхідність обов'язковості бачення проблемної ситуації загалом та створення її окремих елементів, теоретичні знання перетворюються на безпосередню продуктивну силу навчання. Відбувається синтез інформаційно-комунікаційних, психолого-педагогічних, методичних знань студентів, який формує інтегровані знання і уміння, що дає можливість студенту активно включитися у процес не лише «адаптивного» навчання, а й стати активним елементом умотивованої навчальної суб'єктно-інформаційної системи.

Розширюється мотиваційна база (рис. 1) завдяки можливостям і необхідності оволодіння студентами новими операціями: мисленнєвими (спостереження, відбір інформації, систематизація, зіставлення, аналіз, перетворення, синтез інформації); операційно-комунікаційними (уміння вводити інформацію в інформаційно-комунікаційну систему, уміння створювати дидактичні матеріали як елементи навчальної проблемної ситуації, планування, конструювання, формування цілей і завдань навчальних, дидактичних творчими методами (моделювання, узагальнення, прогнозування); уміннями зосередитись, переключати увагу, організувати свою навчальну діяльність.

Рис. 1. Структура мотиваційної бази другої стратегії

Розвивальність інформаційно-комунікаційного середовища (ІКС) виражається двома аспектами: у нових можливостях другої стратегії навчання та у обов'язковості виконання завдань. Нові можливості ІКС розвивають пізнавальний та професійний інтерес студентів, потребу у пізнанні нового, потребу у досягненні результатів, спонукають до значно більшої зацікавленості щодо знань, умінь, людських якостей.

Сутність третьої стратегії формування мотивації студентів до навчання іноземних мов з використанням ІКТ полягає у прояві найбільш високої розвивальної мотиваційної зацікавленості студентів до оволодіння компетенціями. У цьому випадку вони мають внутрішню потребу у створенні сценаріїв окремих занять чи навіть окремих тем. У студента продовжується формування мотивації, здійснюється розвиток соціальних мотивів: професійний обов'язок та професійна відповідальність, розуміння і усвідомлення того, що навчальне ІКС створює принципово нову навчальну ситуацію з новими можливостями, де зростає значимості ІКТ у навчанні іноземних мов. Виникає та проявляється професійний інтерес, котрий полягає у власному переконанні розуміння значення ІКТ у формуванні професійних якостей, відчувається фахове і моральне задоволення від навчальної діяльності, пов'язаної з творчістю, успіхом та визнанням результатів. За цієї стратегії особистість студента спрямована на розвиток почуття обов'язку, відповідальності, розуміння соціальної значущості педагогічної діяльності, з'являється прагнення зайняти певну професійну позицію. Серед нових видів діяльності виникає потреба у розробці сценаріїв окремих занять, декількох занять, окремих тем. Умови навчання за третьою стратегією дають можливість використати особистісно зорієнтовані методи і форми навчання, що ґрунтуються на творчій діяльності студента. Студент моделює не окремі елементи навчальної проблемної ситуації, а цілком повну і закінчену одиницю навчання. Позитивна мотивація за цією стратегією формується у студентів завдяки виникненню можливостей проявити індивідуальну активність, набути: свободу дій, самостійності, можливості розкріпачення сутнісних сил своєї особистості. Як результат, здійснюється перетворення предметних знань на професійні знання, уміння, реалізацію особистих педагогічних переконань, поглядів, уподобань.

Третя стратегія вимагає системного бачення навчальної проблеми, закономірностей і правил розробки навчальних сценаріїв, способів організації зворотного зв'язку, видів інтерфейсів, базових понять про навчальну оболонку, розуміння і володіння студентами мультимедійними засобами навчання як можливості створення нових методів навчання іноземних мов.

Дана стратегія навчання спрямована загалом на розвиток активності, самовизначення, самореалізації і відповідальності студента за результати навчання як основних універсальних характеристик особистості.

Четверта стратегія формування мотивації студентів до навчання іноземних мов із використанням ІКТ передбачає актуалізацію мотиву творчого досягнення: готовність до прояву інтелектуальної активності, прагнення до самостійного вирішення проблемних навчальних ситуацій, необхідності проведення навчального процесу на науково обґрунтованій основі. Позитивна мотивація забезпечується системним баченням вирішення дидактичних проблем засобами ІКТ у навчанні іноземних мов. Моделюється реальна педагогічна діяльність майбутніх учителів іноземних мов в умовах запровадження ІКТ. Вона проявляється не лише у створенні навчальних сценаріїв, а й у реалізації ІКС засобами ІКТ. Реальність умов підготовки до професійної діяльності майбутніх спеціалістів полягає у тому, що вони мають можливість під час занять з методики створювати власні педагогічні сценарії та реалізовувати їх не тільки під час навчальних занять, а й під час педагогічної практики. Відбувається вмотивована професійна інтеграція предметних знань у системну цілісність знань, котра здатна забезпечити практичну професійну діяльність у навчанні іноземних мов.

По суті, здійснюється формування особистості майбутнього вчителя у аспекті навчання іноземних мов. Особливості активності суб'єктів навчання полягають у професійному, соціальному і життєвому самовизначенні і самореалізації, розвивається відповідальність за власні дії.

Перспективним напрямком підготовки майбутніх фахівців іноземних мов до роботи з ІКТ є створення нових технологій навчання іноземних мов та їх реалізація у програмно-методичному середовищі, створеному фахівцями з інформатики. Практичне виконання такого завдання можна здійснити через написання курсових та дипломних робіт. Необхідність такої постановки задачі полягає у наступному:

- можливості навчання іноземних мов і розвитку особистості значно розширюються, коли системно і обґрунтовано використовуються ІКТ;
- реалізація певних методичних ідей у навчанні іноземних мов здійснюється важко або практично неможлива без використання ІКТ;
- методичні проекти далеко не завжди можуть бути реалізовані у запропонованих освітнім ринком програмних оболонках.

Висновки. Отже, формування мотивації майбутніх учителів іноземних мов до застосування ІКТ у професійній діяльності є комплексною системою цілеспрямованих дій. Оскільки науково-педагогічний пошук як діяльність є цілеспрямованою системою поетапного розгляду та вивчення, то перехід до наступного етапу, стратегії відбувається з урахуванням аналізу попереднього. Це надає змогу простежити розвиток особистості майбутнього педагога та поступово сформувані в майбутніх учителів іноземних мов інформаційно-комунікаційну грамотність. Розроблені стратегії формування мотивації студентів до застосування ІКТ знайшли своє відображення у запропонованій нами технології, яка готує майбутніх учителів до такої діяльності [5; 6].

Список використаних джерел

1. Мова, освіта та нові інформаційні технології: [зб. тез Міжнародної наук. конф.]. – К.: КДЛУ, 1995. – 62 с.
2. Зайцев С.В. Новая роль учителя в личностно-ориентированой системе образования / С.В. Зайцев // Построение модели личностно-ориентированой школы (из опыта работы городской экспериментальной площадки); под науч. ред. Якиманской И.С. – М.: КСП+, 2001. – С. 19-41.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы /Е.П. Ильин – СПб.: Питер, 2008. – 512 с.
4. Гавриленко О.М. Мотиваційний аспект діяльності учителя при вивченні фізики в школі / О.М. Гавриленко, М.І. Садовий // Наукові записки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2007. – Вип. 72, Ч. 2. – С. 30-35. – (Серія: Педагогічні науки).
5. Гавриленко О.М. Модульне формування готовності майбутніх учителів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності /О.М. Гавриленко //Методика викладання природничих дисциплін у вищій і середній школі: Міжнарод. наук.-практ. конф. «XVI Каришинські читання»; заг. ред. проф. М.В. Гриньової. – Полтава: Астря, 2009. – С. 268- 270.
6. Гавриленко О.М. Навчання іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій: [навчально-методичний посібник] /О.М. Гавриленко – [2-е видан., випр. і доп.]. – Кіровоград: ПП «Ексклюзив Систем», 2011. – 136 с.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2012

Гавриленко О.

Кіровоградський національний технічний університет, Україна

ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ПРИМЕНЕНИЕМ ИКТ

В статье выделено и обосновано содержание стратегий формирования мотивации будущих учителей иностранных языков к применению информационно-коммуникационных технологий в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: стратегия, мотивация, развитие, информационно-коммуникационные технологии, будущий учитель, профессиональная деятельность.

Gavrilenko O.

Kirovograd National Technical University, Ukraine

FORMATION OF MOTIVATION TO PROFESSIONAL ACTIVITY BY THE USE OF ICT

The article identified and justified the content of strategies for building motivation for future language teachers to use ICT in their professional activities.

Keywords: *strategy, motivation, development, information and communication technologies, the future teacher professional activities.*